

O DELU ARHIVSKEGA DRUŠTVA SLOVENIJE
ACTIVITIES OF THE ARCHIVAL SOCIETY OF SLOVENIA

Poročilo in sklepi 31. zborovanja

Arhivskega društva Slovenije

Bohinjska Bistrica, 5. in 6. oktober 2023

Tokratno 31. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, ki je potekalo v sodelovanju z Zgodovinskim arhivom Ljubljane, je potekalo na začetku oktobra na pragu Bohinjskega jezera, natančneje v Bohinjski Bistrici v Bohinj ECO Hotelu. Glede na vrsto sodobnih izzivov v procesih digitalizacije, s katerimi se spopadamo tudi arhivisti oziroma arhivska stroka in znanost, je seveda naslov tokratnega zborovanja popolnoma na mestu, saj se je glasilo »*Arhivi kot centri informacij: Možnosti in priložnosti uporabe digitalnih tehnologij pri ohranjanju, uporabi in promociji arhivskega gradiva*«.

V uvodu so nas nagovorili in nam izrekli dobrodošlico Zdenka Semlič Rajh, direktorica Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Jože Sodja, župan Bohinja, Boštjan Čokl, direktor Bohinj ECO Hotela, in predsednik Arhivskega društva Slovenije Aleš Jambreč. V prvem prispevku, z naslovom »*Digit(al)izacija arhivskega gradiva v kontekstu*«, je dr. Miroslav Novak iz Pokrajinskega arhiva Maribor orisal izzive, ki nastajajo ob tem, ter kako digitalizacija delovnih procesov v arhivih spreminja strokovni pogled na digitizacijo in obravnavo digitiziranega arhivskega gradiva in ob tem predlagal holističen pristop k reševanju tovrstnih problematik. Ob tem se je ob koncu panela razvila zanimiva terminološka debata o rabi pojmov »digitizacija« in »digitalizacija«, ki je pokazala zlasti na nedorečenost in nedoslednost pri uporabi omenjenih pojmov. Luka Hribar iz Narodne galerije nam je, v prispevku z naslovom »*Umetna inteligenca v muzejih in arhivih: priložnosti in pomisleki*« orisal pojem umetne inteligence, njen zgodovinski razvoj, slabosti in morebitne grožnje uporabe, a zlasti prednosti in priložnosti njene uporabe, ki utegnejo v prihodnje močno zamajati obstoječe muzejsko-arhivske doktrine in strokovne prakse. Mojca Horvat iz Pokrajinskega arhiva Maribor si je v prispevku, z naslovom »*Popisovanje in uporaba starejšega arhivskega gradiva s pomočjo digitalnih tehnologij*«, zastavila vrsto vprašanj, predvsem glede na to, kakšne možnosti ponujajo digitalne tehnologije arhivistom pri popisovanju in nato uporabnikom pri dostopu do starejšega arhivskega gradiva. Ob tem se je razvila živahna razprava, do kakšne mere se lahko, morajo ali navsezadnje tudi želijo arhivske ustanove, v kontekstih uporabe arhivskega gradiva, prilagajati potrebam uporabnikov. Dr. Dejan Zadravec iz Zgodovinskega arhiva na Ptuj nam je v prispevku, z naslovom »*Digitalna rekonstrukcija izgubljenega gradiva ptujskega fotografa Johanna Winklerja*«, predstavil zanimiv eksperiment digitalne rekonstrukcije gradiva Winklerjevega opusa. Digitalna rekonstrukcija je bila izvedena z iskanjem, s pridobivanjem, z raziskovanjem in s skeniranjem fotografij, ki se niso ohranile, oziroma se nekatere danes hranijo, raztresene po različnih institucijah ali pri zasebnikih ter jih je treba zbrati na enem mestu v digitalni zbirki reprodukcij.

Drugi panel je odprl dr. Aleksander Žižek iz Zgodovinskega arhiva Celje, ki nam je v svojem prispevku, z naslovom »*Digitalizacija v Zgodovinskem arhivu Celje v obdobju 1997–2002 – Dobrodošla praksa za zaposlene in uporabnike*«, predstavil prehojeno pot arhiva v kontekstu digitalizacije in digitizacije arhivskega gradiva. V 25 letih so tako vnesli 497.190 zapisov v informacijski sistem scopeArchiv, oblikovali repozitorij s 188.752 datotekami v velikosti 8,47 TB in vzpostavili moderno spletno stran s povezavo do

Virtualne arhivske čitalnice. Monika Čuš iz Zgodovinskega arhiva na Ptujju nam je v prispevku, z naslovom *»Izdajanje reprodukcij arhivskega gradiva v okviru pravnega namena in raziskovanja v fizični in digitalni obliki v Zgodovinskem arhivu na Ptujju«*, prikazala praktično uporabo digitaliziranega gradiva pri izdaji dokumentov v okviru pravnega interesa ali za raziskovalne namene. Ob tem je primerjala postopke izdaje gradiva v fizični in digitalni obliki. Predstavila je torej, kakšne so prednosti in pomanjkljivosti obeh, kakšna je časovna učinkovitost obeh postopkov, kakšni so načini posredovanja gradiva, varnostna vprašanja in raven zadovoljstva uporabnikov. Igor Filipič iz Nadškofijskega arhiva Maribor nam je v prispevku, z naslovom *»Spletna objava: Popularizacija ali razvrednotenje arhivskega gradiva?«*, predstavil pomisleke, dvome in kritike digitalizacije ter objave arhivskega gradiva na spletu na primeru praktičnih izkušenj Nadškofijskega arhiva Maribor. Omenjeni projekt digitalizacije in objave starejših matičnih knjig na spletu je odprl številna strokovna vprašanja, od arhivskih do upravnih, finančnih, etičnih in drugih. Zlasti zanimivi so bili predstavljeni konteksti banalizacije in demokratizacije arhivskega gradiva, internacionalizacije kulturnega bogastva ter seveda ožja arhivska strokovna vprašanja o razumevanju virov in interpretaciji, o izgubi sledi glede tektonike gradiva ter o divergenci med digitalizati in originali. Tone Krapmač iz Nadškofijskega arhiva Ljubljana je orisal podoben projekt in predstavil izzive digitalizacije na primeru matičnih knjig Nadškofijskega arhiva Ljubljana, tako z vidika digitizacije kot z vidika popisovanja in dostopanja do digitiziranega gradiva. Prvi delovni dan je zaključila Hedvika Zdovc iz Zgodovinskega arhiva Celje, ki je v prispevku, z naslovom *»Dodatno strokovno-tehnično navodilo (dSTN) za zajem in hrambo digitalnega arhivskega gradiva«*, spregovorila o bistvu in ključnih vsebinah dodatnih strokovno-tehničnih navodil, ki jih mora pristojni arhiv izdajati za varstvo in prevzemanje gradiva v digitalni obliki. Teorijo je v praksi preizkusila na primeru priprave dSTN do izročitve gradiva v digitalni obliki za Upravno enoto Celje. Sledila je razprava o uporabi predlog dodatnih strokovno-tehničnih navodil in o vprašanjih arhiviranja gradiva v digitalni obliki. Popoldne si je del udeležencev

*Predsednik Arhivskega društva Slovenije Aleš Jambrek v uvodnem nagovoru
31. Zborovanja Arhivskega društva Slovenije
(Foto: Dejan Hvala)*

zborovanja ogledal Muzej Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici, medtem ko se jih je del odpravil na ogled Planšarskega muzeja v Stari Fužini. Dan se je zaključil ob sproščeni družabni večerji v prijetnem ambientu restavracije Bohinj ECO Hotela.

Drugi dan zborovanja je odprla dr. Zdenka Semlič Rajh s svojim prispevkom, z naslovom »Z roko v roki ali gremo mi po svoje?«. Nadaljevali sta Nina Sotelšek iz Mestnega muzeja Krško in Špela Sečnik, ki sta v svojem prispevku, z naslovom »Sodelovanje javnosti pri zbiranju dediščinskega gradiva«, raziskovali, kako poskuša kulturna politika Evropske unije vpeljati koncept participativne kulture v delovanje dediščinskih ustanov. Prikazan je bil primer muzejskega raziskovalno-razstavnega projekta, pri katerem je bilo zainteresirani javnosti omogočeno, da sodeluje pri iskanju virov, zbiranju gradiva in pri interpretaciji novoustanovljene zbirke. Avtorici sta raziskovali ali je takšen način participacije možen tudi v arhivih ali je to le utopija. V zadnji predstavitvi zborovanja je nastopil Aleksander Lavrenčič iz Arhiva Televizije Slovenije, ki nam je v prispevku, z naslovom »Možnosti in priložnosti uporabe digitalnih tehnologij pri ohranjanju, uporabi in promociji arhivskega gradiva: digitalizacija VHS-kaset«, predstavil napotke za varno hrambo in digitalizacijo vsebin na sodobnejše digitalne nosilce ter dostopanje do tega gradiva. Panelu je sledila okrogla miza, z naslovom »Umetna inteligenca in možnosti vpeljave novih digitalnih procesov v arhive, prenos dobrih praks iz sorodnih institucij, strokovna terminologija s področja digitalizacije in druga odprta vprašanja«, na kateri so svoja razmišljanja o aktualnih izzivih umetne inteligence predstavili dr. Marko Grobelnik z Inštituta Jožef Stefan, dr. Tatjana Hajtnik iz Arhiva Republike Slovenije, dr. Miroslav Novak, dr. Zdenka Semlič Rajh in dr. Marko Robnik Šikonja s Fakultete za računalništvo in informatiko.

Sklepno dejanje prijetnega in odlično organiziranega 31. zborovanja Arhivskega društva Slovenije sta izvedla Aleš Jambreč, kot predsednik Arhivskega društva Slovenije, in dr. Tanja Martelanc, direktorica Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, tokrat tudi v vlogi članice Komisije za pripravo zaključnih sklepov zborovanja, v kateri so sodelovali še dr. Žiga Koncilija iz Arhiva Republike Slovenije ter mag. Mitja Sadek in Jože Glavič iz Zgodovinskega arhiva Ljubljana.

Polna dvorana v ECO Hotelu
(Foto: Dejan Hvala)

Poročilo zaključujem z besedami dr. Tanje Martelanc in s poročilom Komisije za pripravo zaključnih sklepov zborovanja.

Prispevki na 31. zborovanju Arhivskega društva Slovenije so bili izredno kakovostno pripravljene in vsebinsko zanimivi. Prispevali so več novih spoznanj na področju arhivske stroke in znanosti, a hkrati so nas tudi spodbudili, da smo se začeli spraševati, ali je doslej poznana pot pravilna ali nas bo le uporaba novih digitalnih tehnologij privedla do končnega cilja arhivskih ustanov, tj. »ustreznega ohranjanja, uporabe in promocije arhivskega gradiva«, tako v fizični kot v digitalni obliki. Morda si nekateri arhivisti še vedno želijo, da bi digitalno gradivo in informacijsko-komunikacijske tehnologije ostale le neka medla senca v prihodnosti, ki se nas ne dotika, a vendar danes vemo, da ni tako. Digitalizacija neizbežno prodira v vse pore našega življenja in arhivske stroke. Arhivisti, ki želimo s pomočjo ohranjanja arhivskega gradiva dokumentirati življenje človeka v nekem prostoru in času, smo primorani ta trenutek »ujeti« v takšni obliki, v kakršni gradivo primarno nastaja. Torej sedaj in v prihodnje zlasti v digitalni obliki. Na podlagi referatov in razprave Komisije za pripravo sklepov zborovanja smo ob koncu zborovanja predlagali naslednje sklepe:

1. sklep: Dilema glede pojma digitalizacija oziroma digitizacija naj se naslovi na Medarhivsko delovno skupino za arhivsko strokovno izrazje. Za mnenje naj skupina, skupaj s predstavljenimi dilemami in poglobljeno analizo problematike, povpraša tudi pristojne ustanove za jezikovno politiko v Republiki Sloveniji, kot je npr. Terminološka svetovalnica Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti.
2. sklep: Informacijski sistem oziroma aplikacija ScopeArchiv naj bo izključno tista, v kateri se, po arhivskih standardih, popisuje arhivsko gradivo, ne glede na to, kje se hrani. Torej tudi arhivsko gradivo, ki ga poleg javnih arhivov hranijo zasebni arhivi, knjižnice, muzeji in sorodne ustanove.
3. sklep: Skladno s širšimi procesi digitalizacije in odpiranja arhivskih podatkov javnosti predlagamo ponovno preučitev možnosti izboljšanja iskanja po podatkovni zbirki Slovenske javne arhivske službe s pomočjo uveljavljenih spletnih iskalnikov (npr. Google), kar je trenutno zaradi tehničnih in varnostnih razlogov onemogočeno.
4. sklep: Ustvarjalce arhivskega gradiva je treba proaktivno opozarjati, da se pri postopkih digitalizacije upoštevajo standardi in predpisi, ki so skladni z arhivsko zakonodajo. Praksa je namreč pokazala, da digitizirano gradivo, ki ga prevzemajo arhivi, pogosto ne dosega zahtevane kakovosti.
5. sklep: Predlagamo širšo praktično uporabo in razpravo glede obstoječih osnutkov dodatnih strokovno-tehničnih navodil v smeri izboljšanja in standardizacije postopkov priprave in prevzemanja ter popisovanja različnih vrst digitalnega arhivskega gradiva.
6. sklep: Preučiti je treba različne možnosti uporabe umetne inteligence, kot orodja in pomagala pri arhivskem strokovnem delu, vendar se je hkrati treba tudi zavedati njenih prednosti in slabosti.

Zapisal: dr. Žiga Koncilija

POROČILO O OKROGLI MIZI 31. ZBOROVANJA ARHIVSKEGA DRUŠTVA SLOVENIJE

5. in 6. oktobra 2023 je v Eco Hotelu v Bohinjski Bistrici potekalo 31. zborovanje Arhivskega društva Slovenije. Dvodnevni dogodek se je zaključil z okroglo mizo s tematiko **Umetna inteligenca in možnosti vpeljave novih digitalnih procesov v arhive, prenos dobrih praks iz sorodnih institucij,**